

ОСОБЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

© 2017 ХАЛАТУР С. М.

УДК 330.34.1:631.1.016(477)

Халатур С. М. Особливості та шляхи вдосконалення фінансування розвитку сільського господарства в Україні

На різних етапах функціонування сільського господарства домінуючими є проблеми, які пов'язані з фінансовим забезпеченням. Аналіз сучасного стану сільськогосподарської галузі дає підстави стверджувати, що вона відчуває нестачу фінансових ресурсів, які можна отримати, залучаючи кредитні ресурси або використовуючи власний капітал. У статті розглянуто основні інструменти та методи державної підтримки фінансування сільського господарства в Україні, які включають використання інструментів бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної, цінової та інвестиційної політики. Виявлено основні проблеми: зменшення обсягів державної підтримки сільського господарства; недоступність кредитних ресурсів через високі відсоткові ставки; неврахування сезонності робіт та інші. Сталий розвиток аграрного сектора економіки України значною мірою залежить від ефективності аграрної політики і належної участі держави в її формуванні та реалізації. Для покращення фінансового стану сільськогосподарських підприємств потрібно вдосконалити кредитну політику, суть якої полягає у зменшенні процентних ставок і стимулюванні довгострокових кредитів.

Ключові слова: сільське господарство, фінансування, інвестиції, аграрне виробництво, фінансове забезпечення.

Рис.: 2. **Бібл.:** 8.

Халатур Світлана Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та банківської справи, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет (вул. Академіка Сергія Єфремова, 25, Дніпро, 49600, Україна)

E-mail: halatur@i.ua

УДК 330.34.1:631.1.016(477)

Халатур С. Н. Особенности и пути совершенствования финансирования развития сельского хозяйства в Украине

На разных этапах функционирования сельского хозяйства доминирующими являются проблемы, связанные с финансовым обеспечением. Анализ современного состояния сельскохозяйственной отрасли дает основания утверждать, что она испытывает недостаток финансовых ресурсов, которые можно получить, привлекая кредитные ресурсы или используя собственный капитал. В статье рассмотрены основные инструменты и методы государственной поддержки финансирования сельского хозяйства в Украине, которые включают использование инструментов бюджетной, налоговой, таможенной, денежно-кредитной, ценовой и инвестиционной политики. Выявлены основные проблемы: уменьшение объемов государственной поддержки сельского хозяйства; недоступность кредитных ресурсов из-за высоких процентных ставок; отсутствие учета сезонности работ и другие. Устойчивое развитие аграрного сектора экономики Украины в значительной степени зависит от эффективности аграрной политики и надлежащего участия государства в её формировании и реализации. Для улучшения финансового состояния сельскохозяйственных предприятий нужно усовершенствовать кредитную политику, суть которой заключается в уменьшении процентных ставок и стимулировании долгосрочных кредитов.

Ключевые слова: сельское хозяйство, финансирование, инвестиции, аграрное производство, финансовое обеспечение.

Рис.: 2. **Библ.:** 8.

Халатур Светлана Николаевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и банковского дела, Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет (ул. Академіка Сергія Єфремова, 25, Днепр, 49600, Украина)

E-mail: halatur@i.ua

UDC 330.34.1:631.1.016(477)

Khalatur S. M. Features and Ways to Improve Financing for Development of Agriculture in Ukraine

In the different stages of the operation of agriculture, problems related to financial security are dominating. An analysis of the current status of the agricultural industry suggests that it is experiencing a lack of financial resources that can be obtained through the use of credit resources or using own capital. The article considers the main tools and methods of the State support for agricultural financing in Ukraine, which include the use of budgetary, fiscal, customs, monetary-credit, price, and investment policies. The major problems have been identified: reduction of volumes of the State support for agriculture; inaccessibility of credit resources due to high interest rates; absence of account of the works seasonality and others. The sustainable development of the agrarian sector of the Ukrainian economy depends to a large extent on the efficiency of agrarian policies and the proper participation of the State in its formation and implementation. In order to improve the financial status of agricultural enterprises, there is a necessity to improve credit policies that, in the essence, would reduce interest rates and would stimulate the long-term loans.

Keywords: agriculture, financing, investment, agrarian production, financial security.

Fig.: 2. **Bibl.:** 8.

Khalatur Svetlana M. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance and Banking, Dnipropetrovsk State Agrarian Economics University (25 Academician Serhiy Yefremov Str., Dnipro, 49600, Ukraine)

E-mail: halatur@i.ua

Масштаби, продуктивність, ефективність та конкурентоспроможність аграрного виробництва визначають численні умови й фактори. Сучасна аграрна економіка, як показує світовий досвід, повинна будуватися за принципом інновацій, який в однаковій мірі має стосуватися практично всіх факторів виробництва: техніки, технології, сортів рослин і порід тварин, менеджменту, інвестицій та ін. Не можна розраховувати на виробництво конкурентоздатної продукції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, якщо вона вироблятиметься застарілими технологіями та ручною працею [4; 8].

Актуальність теми полягає в тому, що на різних етапах функціонування сільського господарства домінуючими є проблеми, які пов'язані з фінансовим забезпеченням. Сталий розвиток аграрного сектора економіки України значною мірою залежить від ефективності аграрної політики та належної участі держави в її формуванні та реалізації. Ключове місце в державному регулюванні економіки займають методи фінансового регулювання, які включають використання інструментів бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної, цінової та інвестиційної політики. Тому дослідження

фінансового розвитку сільськогосподарського сектора економіки набуває особливого значення.

Рівень державної підтримки виробленої сільськогосподарської продукції у США становить 40% від її вартості, у країнах ЄС – 35%, у Японії – 70%, розмір підтримки сільськогосподарських виробників в Україні є суттєво меншим, ніж в інших аграрних країнах – 10%. Держава повинна надавати фінансову підтримку для здійснення таких заходів, що мають надзвичайно важливе значення для розвитку сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки держави (рис. 1).

Розвиток сільського господарства в Україні залежить від ефективного його фінансування. Але, нагадаємо, що фінансування діяльності підприємств агропромислового сектора здійснюється з урахуванням специфіки функціонування цієї галузі, яка визначається: сезонністю виробництва; тривалим періодом відтворення основних засобів; наявністю значного часового інтер-

валу між періодами здійснення витрат і отримання кінцевих результатів; безперервністю виробничих процесів; використанням як засобів та предметів праці живих організмів, які підпорядковані, передусім, біологічним законам відтворення; залежністю результатів діяльності підприємств та, відповідно, джерел фінансування від впливу природно-кліматичних умов; необхідністю кредитного забезпечення операційної діяльності та подальшого успішного розвитку суб'єктів господарювання як наслідку впливу попередньо зазначених факторів [2, с. 89].

Серед основних проблем фінансування розвитку сільського господарств можна виділити:

- ✦ зменшення обсягів державної підтримки сільського господарства, що не забезпечує нормальне функціонування аграрного виробництва;
- ✦ недоступність кредитних ресурсів через високі відсоткові ставки та відсутність заставного майна для ведення не лише розширеного, а й простого відтворення;

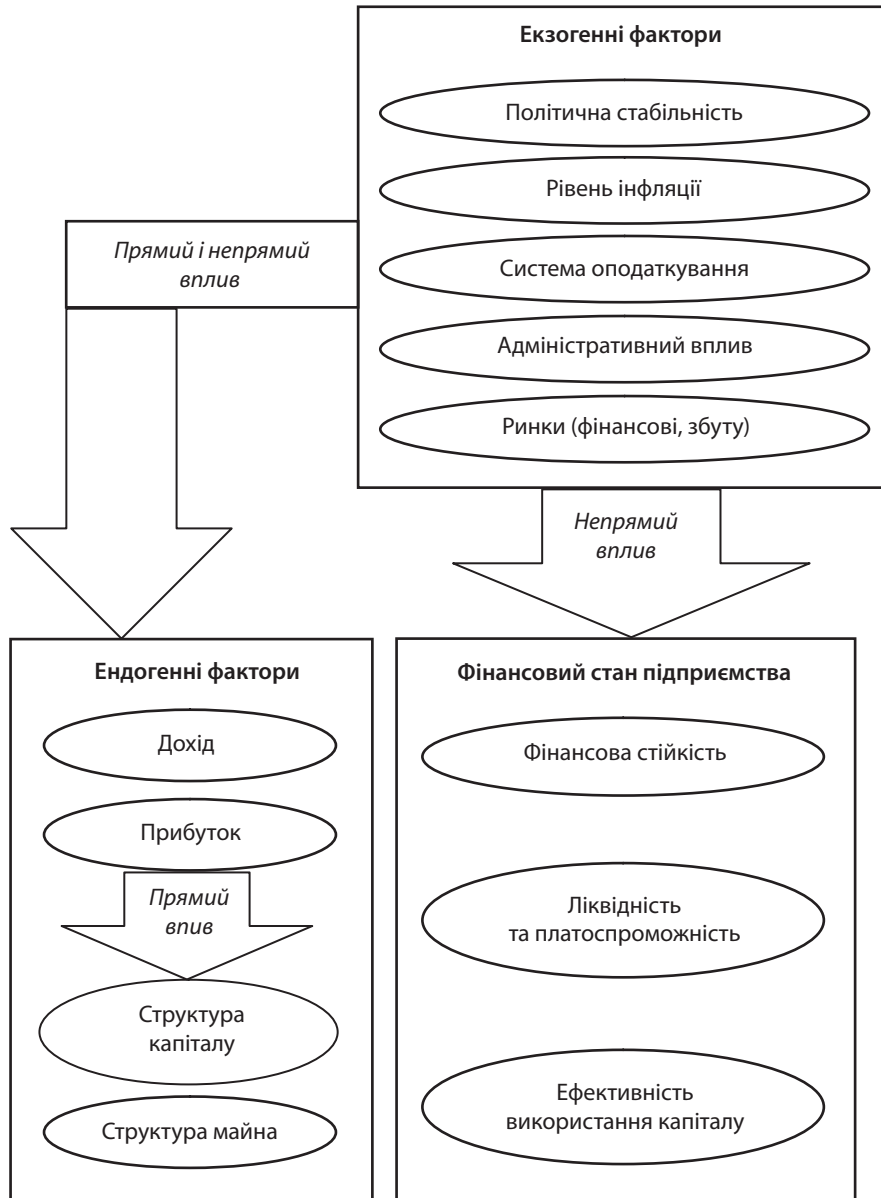

Рис. 1. Фінансовий стан як система взаємопов'язаних елементів

- ✦ відсутність надійних гарантій повернення інвестицій та кредитів через збитковість підприємств [6, с. 99];
- ✦ неврахування сезонності робіт (немає стабільного фінансування в конкретно визначені періоди року), що фактично підсилює диспаритет цін;
- ✦ відсутність механізму швидкого та надійного доведення державних фінансових ресурсів до аграрних підприємств;
- ✦ немає глибокого та надійного контролю з боку державних структур за цільовим використанням коштів за призначенням [3, с. 143].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що пошуку ефективних форм і сучасних методів фінансування з метою вдосконалення організаційно-економічного механізму фінансово-кредитного забезпечення в сільському господарстві присвячені роботи вітчизняних науковців, зокрема Ю. Лупенка, О. Маслака, В. Месель-Веселяка, В. Опаріна, П. Саблука, М. Федорова та ін.

Питання державної підтримки фінансування аграрного виробництва лежить в полі уваги таких видатних науковців, як П. Саблук, О. Гудзь, В. Онегіна, М. Малік, І. Кириленко, А. Діброва, О. Могильний, С. Власюк та ін.

Однак в умовах динамічного розвитку аграрного ринку аналіз основних тенденцій фінансування розвитку сільського господарства в Україні залишається актуальним і потребує подальшого вивчення.

Метою статті є визначення шляхів збільшення інвестицій та державної підтримки фінансування аграрного виробництва, виявлення проблем, які стримують впровадження ефективної фінансової підтримки з боку держави.

Подальший розвиток аграрного сектора економіки України тісно пов'язаний, насамперед, з нарощуванням інвестицій в основний капітал. Тільки на основі суттєвого збільшення капітальних вкладень у розвиток матеріально-технічної бази сільського господарства, її оновлення новітніми високопродуктивними сучасними машинами та знаряддями, розширення впровадження науково-технологічних досягнень в аграрне виробництво дасть новий поштовх у його розвитку, а інтенсифікація сільського господарства набуде реального змісту [5].

Джерела фінансування підприємств аграрного сектора економіки можна поділити на такі групи:

- ✦ державне фінансування;
- ✦ власні фінансові ресурси підприємств;
- ✦ кредитні ресурси та інвестиції.

Необхідність державного фінансування зумовлена не тільки специфікою галузі сільського господарства, а й низкою особливостей, які притаманні вітчизняним підприємствам цієї сфери. Серед них, зокрема, такі: зниження купівельної спроможності населення, що обмежує можливості підняття цін на сільськогосподарську продукцію; відставання України від розвинутих країн за рівнем науково-технічного прогресу, передових технологій тощо; потреба в інвестиціях для підтримки родю-

чості ґрунту; низькі рівні розвитку інфраструктури сільської місцевості; розрив сталих економічних і технологічних зв'язків між різними сферами агропромислового комплексу [1, с. 21].

Згідно з рис. 2 ми бачимо, що форма *непрямої* бюджетної підтримки полягає у: здійсненні закупівель сільгосппродукції та продовольства для державних потреб; регулюванні виробничого ринку за допомогою проведення закупівельних і товарних інтервенцій із зерном; захисті економічних інтересів товаровиробників при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності у сфері АПК та ін. До цієї форми можна віднести підтримку аграрної науки, розвиток соціальної сфери та сільських територій тощо. Форма *прямої* бюджетної підтримки передбачає надання субсидій на сільськогосподарське виробництво та матеріально-технічні ресурси; субсидування короткострокового та інвестиційного кредитування підприємств і організацій АПК; надання субсидій на компенсацію частини витрат товаровиробників на страхування врожаю сільськогосподарських культур; субсидії на витрати капітального характеру, лізинг та інше. *Умовно-пряма* бюджетна підтримка спрямована на зміцнення виробничого потенціалу і позицій на споживчому ринку через опосередковані форми для забезпечення сприятливих організаційно-економічних умов функціонування аграрного сектора. Серед них державні закупівлі через Аграрний фонд, митно-тарифні регулювання, підтримка постачальників енергетичних та матеріально-технічних ресурсів; створення оптових ринків, реалізації державних програм і загальнонаціональних проектів, на які можуть використовуватися і кошти позабюджетних фондів, соціальна підтримка села тощо.

Закон «Про Державний бюджет України на 2017 рік» показав, що у пріоритетах держави – підтримка розвитку підприємств АПК. Особливостями аграрного бюджету у 2017 р. є те, що фінансування заходів підтримки малого підприємництва стало ключовим напрямом. Закладено нову програму «Фінансова підтримка сільгоспвиробників» (на 1 га), кошти якої передбачені на підтримку невеликих (фермерських) господарств, які обробляють до 500 га, частка яких становить 86%, щоб вони могли виробляти більше продукції, здійснювати її переробку, освоювати нові технології.

Програма здешевлення кредитів регулюється Постановою КМУ від 29 квітня 2015 р. № 300 «Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів».

Щодо залучення державою інвестиційних коштів для аграрної галузі, то, окрім прямих видатків та кредитування, передбачено отримання 400 млн євро від Європейського інвестиційного банку на реалізацію інвестиційних проектів в агропромисловому комплексі.

Ще одним інструментом державної підтримки аграрного сектора є надання державних гарантій за кредитами та позиками, що залучаються для фінансування інвестиційних проектів у сфері сільського господарства. Такі гарантії передбачається надавати в обсязі до 31,68 млрд грн.

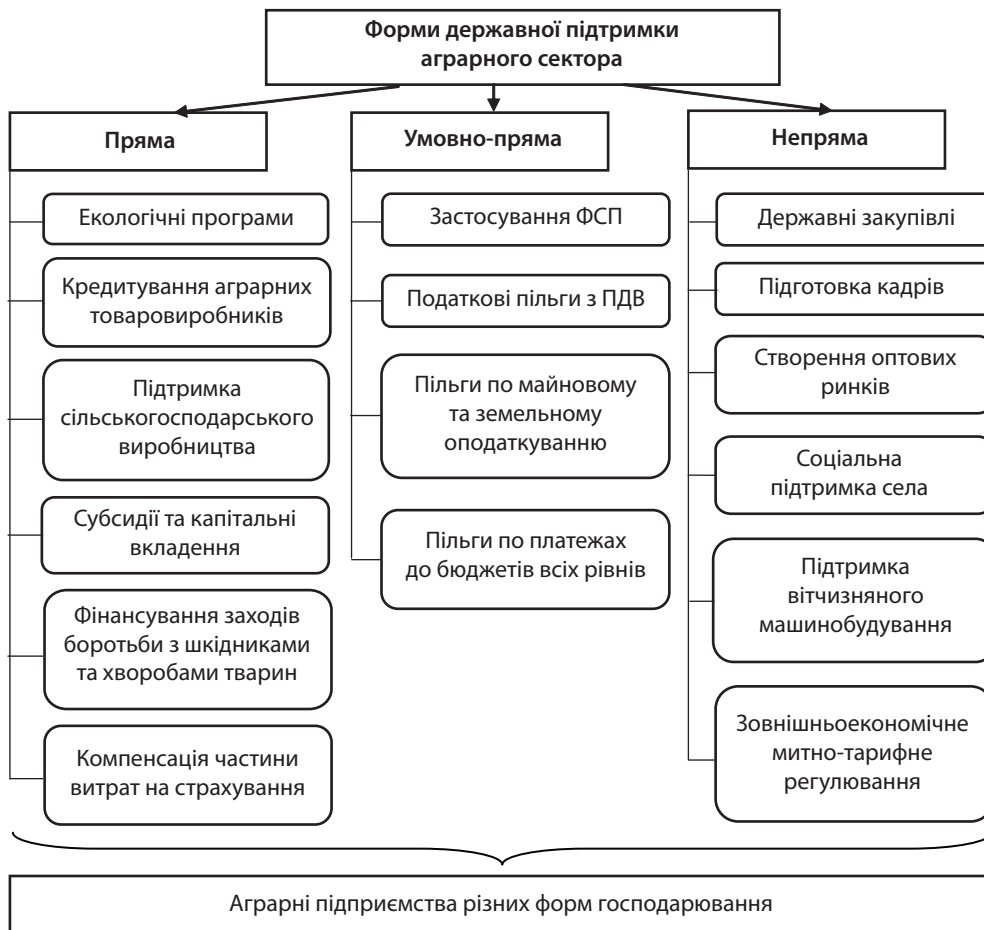

Рис. 2. Форми державної підтримки аграрного сектора

Виходячи з того, що фінансування сільгоспвиробництва має забезпечувати відповідний рівень його розвитку, необхідно застосовувати ефективний фінансовий механізм забезпечення оновлення матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарського виробництва. Цей механізм складається з двох рівнів, а саме – максимізації власного та оптимізації залученого капіталу [3], де внутрішні та зовнішні ресурси виступають при цьому з рівновеликим значенням.

Одним з основних джерел фінансування сільськогосподарського виробництва залишаються власні кошти підприємств. До них належать нерозподілений прибуток та амортизаційні відрахування. Але для нормального відтворення основних засобів рівень амортизаційних відрахувань, який закладається в собівартості продукції, є недостатнім.

Щодо кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств, то аналіз кредитних правовідносин в аграрному секторі економіки свідчить, що комерційними банками не враховується специфіка сезонності сільського господарства. До цього часу сільськогосподарським товаровиробникам, як правило, продовжують надаватися короткострокові кредити, у результаті чого штучно створюються умови неплатоспроможності позичальників з усіма подальшими негативними наслідками [7, с. 354]. До того ж, банки у кредитуванні надають

перевагу підприємствам переробної промисловості. Це зумовлюється невідповідністю сільськогосподарських товаровиробників вимогам банків (відсутність застави, збитковість тощо). У пріоритетному секторі національної економіки майже не проводиться робота щодо забезпечення вітчизняних або іноземних спеціалістів інформацією про потребу в коштах господарств та регіонів, про види кредитів, які їм необхідні, та реальні строки повернення цих кредитів, виходячи з виробничого потенціалу підприємств і регіонів, прогнозу цін на продукцію, що вони виробляють, можливостей збуту цієї продукції і т. ін. До речі, такий аналіз допоміг би зорієнтуватися в економічній ситуації не тільки банкам, а й самим сільськогосподарським підприємствам [4, с. 42].

Недостатність фінансового забезпечення мінімізує можливості в напрямку відновлення матеріально-технічної бази, підвищення рівня кваліфікації робітників, вирішення соціальних питань і загального розвитку окремих сільських територій.

Сучасні обсяги чистого прибутку, рівень рентабельності та особливо норма прибутку не відповідають потребам не тільки розбудови постіндустріальної моделі аграрної економіки, але й забезпечення її індустріального рівня. Частка власних коштів сільськогосподарських виробників у загальній сумі інвестицій не перевищує 50%. За таких обсягів інвестицій криза в технічному забезпеченні аграрного сектора лише поглиблюватиметь-

ся, що може призвести до втрати продовольчої безпеки держави.

Змінити ситуацію на краще зміг би розвиток ринку лізингових відносин. Однак поки що, на жаль, ані придбання техніки в лізинг, ані обіцяне державою часткове відшкодування ціни на неї не сприяє поліпшенню стану справ у ресурсозабезпеченні сільського господарства. В Україні лізинг є однією з форм державної підтримки сільськогосподарських виробників і використовується в більшості випадків як один із засобів непрямого субсидування аграрних підприємств.

Отже, для ефективного розвитку агропромислового комплексу необхідно передусім вирішити проблему фінансування сільськогосподарських підприємств.

ВИСНОВКИ

В умовах відміни дії спецрежиму ПДВ, коли аграрії втрачають майже 30 млрд грн щорічно, хоча бюджет 2017 р. за обсягами і напрямками значно перевищує попередні, він не в змозі компенсувати втрати, тому буде необхідно додатково виділяти кошти на:

- ✦ здешевлення кредитів для малих і середніх підприємств АПК;
- ✦ підтримку галузі тваринництва, новостворених сімейних фермерських господарств;
- ✦ кредитні програмами, фінансову підтримку заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу та ін.

Для покращення фінансового стану сільськогосподарських підприємств потрібно вдосконалити кредитну політику, суть якої полягає у зменшенні процентних ставок і стимулюванні довгострокових кредитів. Запровадження в Україні інституту продажу й застави землі також відкриє нові можливості перед агровиробниками. Це дозволить реалізувати нові фінансові схеми при купівлі сільськогосподарської техніки, зокрема одержати кредит на закупівлю необхідного обладнання приватним власникам можна буде під заставу приватизованої землі [5].

Узагальнюючи вищевикладене, відзначимо, що аналіз сучасного стану галузі дає підстави стверджувати, що вона відчуває нестачу фінансових ресурсів, які можна отримати, або залучаючи кредитні ресурси, або використовуючи власний капітал. Останнє можливо за умови відновлення виробничих потужностей підприємств. Для досягнення необхідного підвищення рівня рентабельності господарської діяльності варто зосередити увагу на організації ефективного та адекватного умовам господарювання кожного окремого суб'єкта управління кредитними ресурсами. Також слід відмітити, що ступінь ризику неповернення коштів при інвестуванні сільськогосподарського виробництва і надалі буде достатньо високою, але досвід зарубіжних країн показує, що в сільське господарство можна і необхідно вкладати кошти, це буде прибутковим і для інвестора, і для товаровиробника. А умови, що склалися на світовому ринку продовольства, та пріоритетність у мінімізації продовольчої кризи надають реальні можливості залучення та отримання інвестиційних коштів для розвитку та нормального існування вітчизняних виробників, навіть в умовах загострення кризових явищ. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бондарук Т. Г.** Вплив бюджетного фінансування на розвиток сільськогосподарського виробництва. *Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету*. 2004. № 37 (49). С. 17–21.
2. **Гривківська О. В.** Джерела фінансування підприємств аграрного сектора економіки. *Формування ринкових відносин в Україні*: зб. наук. пр. 2004. Вип. 4 (35). С. 89–92.
3. **Гуменюк О. С.** Бюджетне фінансування сільського господарства. *Науковий вісник НАУ*. 2000. Вип. 23. С. 142–144.
4. **Палькевич Ю. С.** Аналіз та шляхи вдосконалення фінансово-кредитних відносин в АПК. *Науковий вісник НАУ*. 1999. Вип. 18. С. 40–43.
5. **Панасюк Б. Я., Ярошенко Ф. О.** Фінансове забезпечення розвитку агропромислового комплексу. *Стратегія економічного розвитку України*. 2003. Вип. 14. С. 71–79.
6. **Першко Л. О.** До питання створення механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств. *Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету*. 2004. № 37 (49). С. 99–103.
7. **Скотар М. Я.** Правові проблеми банківського кредитування аграрного сектора економіки України. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2004. Т. 9. С. 352–355.
8. **Малік М. Й., Кропивко М. Ф., Булавка О. Г.** Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка підприємництва і менеджмент): монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2012. 642 с.

REFERENCES

- Bondaruk, T. H. "Vplyv biudzhetnoho finansuvannia na rozvytok silskohospodarskoho vyrobnytstva" [The impact of budget funding for the development of agricultural production]. *Zbirnyk naukovykh prats Luhanskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, no. 37 (49) (2004): 17-21.
- Hryvkivska, O. V. "Dzherela finansuvannia pidpriemstv ahrarnoho sektora ekonomiky" [Sources of financing of the enterprises of agrarian sector of economy]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, no. 4 (35) (2004): 89-92.
- Humeniuk, O. S. "Biudzhetne finansuvannia silskoho hospodarstva" [Budget financing of agriculture]. *Naukovyi visnyk NAU*, no. 23 (2000): 142-144.
- Malik, M. I., Kropyvko, M. F., and Bulavka, O. H. *Sotsialno-ekonomichni zasady rozvytku silskykh terytorii (ekonomika pidpriemnytstva i menedzhment)* [Socio-economic development of rural areas (Economics business and management)]. Kyiv: NNTs IAE, 2012.
- Panasiuk, B. Ya., and Yaroshenko, F. O. "Finansove zabezpechennia rozvytku ahrpromyslovoho kompleksu" [Financial support for the development of agro-industrial complex]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, no. 14 (2003): 71-79.
- Pershko, L. O. "Do pytannia stvorennia mekhanizmu finansovoho zabezpechennia diialnosti pidpriemstv" [The issue of creating a mechanism of financial provision of activity of the enterprises]. *Zbirnyk naukovykh prats Luhanskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, no. 37 (49) (2004): 99-103.
- Palkevych, Yu. S. "Analiz ta shliakhy vdoskonalennia finansovo-kredytnykh vidnosyn v APK" [Analysis and ways of improvement of financial-credit relations in agriculture]. *Naukovyi visnyk NAU*, no. 18 (1999): 40-43.
- Skotar, M. Ya. "Pravovi problemy bankivskoho kredyтування ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy" [Legal problems of Bank crediting of agrarian sector of economy of Ukraine]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy*. Vol. 9 (2004): 352-355.